Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

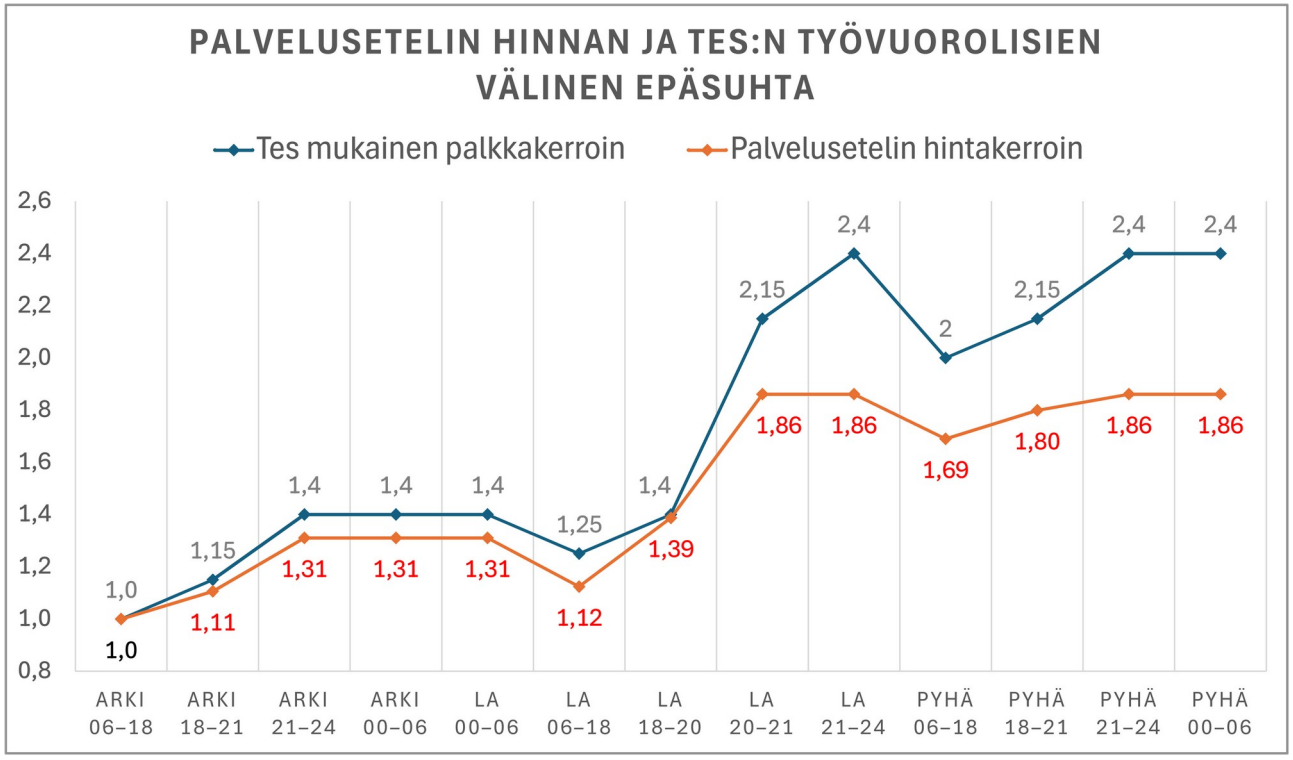
Henkilökohtaisen avun palveluseteli – keskeiset ongelmakohdat alueellanne

Olemme analysoineet kaikkien hyvinvointialueiden henkilökohtaisen avun palvelusetelien hinnoittelua sekä matkakustannusten korvauskäytäntöjä. Hinnoittelua on tarkasteltu suhteessa alan yleissitovaan työehtosopimukseen (Yksityinen sosiaalipalveluala TES) sekä soveltuvaan lainsäädäntöön. Aluekohtaiset analyysit ovat kokonaisuudessaan nähtävissä osoitteessa www.huomioistuin.fi. Tämä yhteenveto koskee Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueella tunnistettuja keskeisiä ongelmakohtia.

1. TES-mukaisten työaikalisien vajaa huomioiminen

Henkilökohtaisen avun palveluita tuottavia yrityksiä sitoo yleissitovasti Yksityinen sosiaalipalvelualan TES. Alan työnantajat ovat sidottuja sen mukaisiin työaikalisiin, mutta Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue huomioi nämä lakisääteiset kustannukset henkilökohtaisen avun palvelusetelin hinnoittelussa vain osittain eikä todellisia kustannuksia vastaavasti.

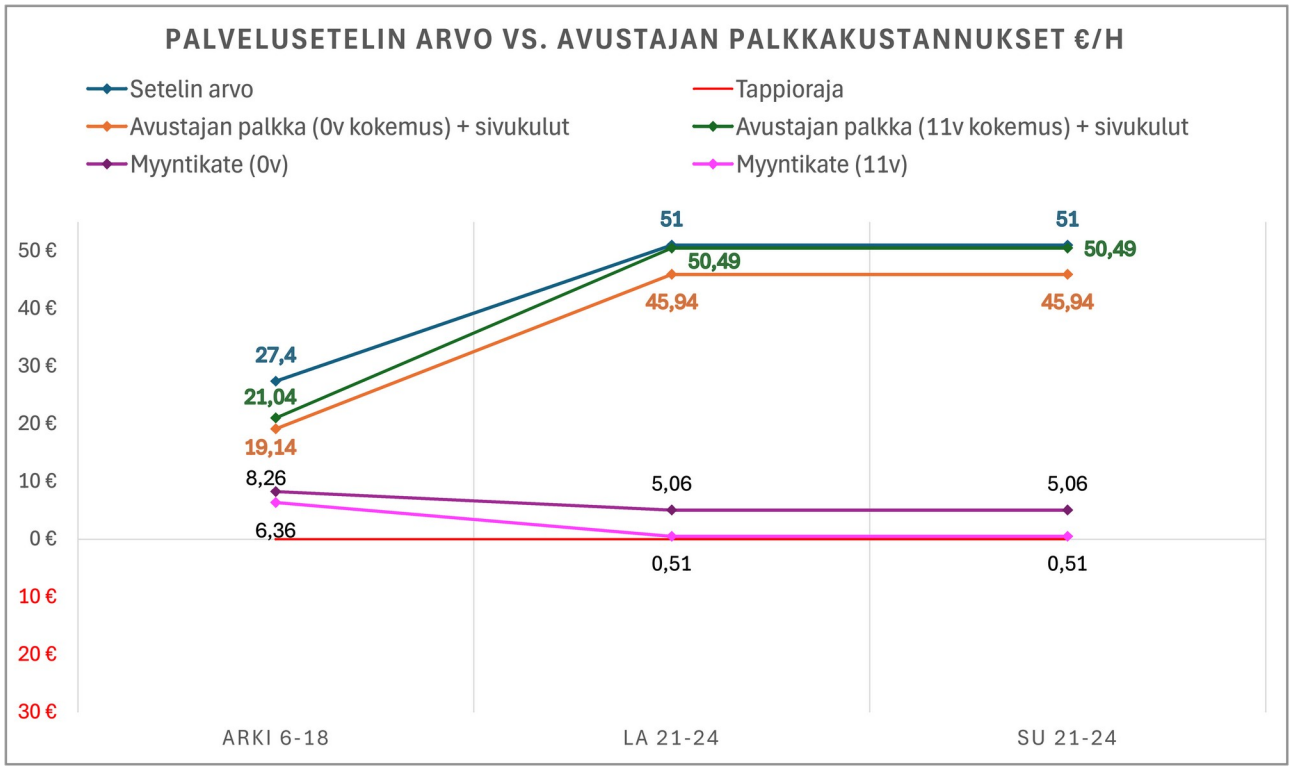
Oheinen kuvaaja osoittaa tilanteen selkeästi (kuvaaja 1):

Kuvaaja vertaa TES:n mukaisia palkkakertoimia ja palvelusetelin hintaa eri vuorokauden- ja viikonpäivän aikoina. Kuvaaja havainnollistaa, että palvelusetelin hinnoittelu on lähtökohtaisesti selkeästi ja epäjohdonmukaisesti alimitoitettu suhteessa TES:n mukaiseen kustannustasoon.

Ero on suurin lauantai-, sunnuntai- ja pyhäiltaisin sekä sunnuntai- ja pyhäöinä. Työaikalisät nostavat palkkakustannuksen tällöin 2,4-kertaiseksi, mutta setelin hinta on vain 1,86-kertainen.

Seuraava kuvaaja havainnollistaa tilanteen euromääräisesti (kuvaaja 2):

Kuvaajasta käy ilmi, että kustannusten noustessa palveluntuottajalle jäävä kate pienenee, vaikka samanaikaisesti toimintaan liittyvä taloudellinen riski kasvaa. Tämä tarkoittaa, että vaativampina ajankohtina – kuten ilta- ja yöaikaan – palveluntuottaja kantaa suuremman riskin entistä pienemmällä katteella.
Laskenta perustuu henkilökohtaisen avustajan matalimpaan A-palkkaryhmään (Yksityinen sosiaalipalvelualan TES) sekä sivukulukertoimeen 1,45. Kaikki arvot on esitetty euroina per tunti (€/h).
Lisähuomio: kun kohdassa 2 mainitut työn vaativuutta koskevat asiat huomioidaan palkassa, voi avustajan tuntipalkka olla 14% korkeampi, kuin nyt esitellyssä kuvaajassa.

Käytännössä tämä tarkoittaa, että:

- ilta-, yö-, lauantai- ja sunnuntaityöstä aiheutuvat lisäkustannukset jäävät osittain palveluntuottajan katettaviksi
- todelliset kustannukset ja korvaustaso ovat merkittävässä epäsuhdassa
- palvelusetelimalli on selvästi eriarvoisessa asemassa palkkakustannusten huomioimisessa suhteessa muihin toteutustapoihin

Vaikutus:

- palveluntuottajat saattavat rajata palvelun saatavuutta erityisesti öisin ja viikonloppuisin
- asiakkaiden yhdenvertaisuus ei toteudu (avun saatavuus voi vaihdella viikonpäivän tai kellonajan mukaan)
- palveluntuottaja kantaa taloudellisen riskin aikaikkunoissa, joissa hinnan lisä jää TES-lisiä pienemmäksi
- hinnoittelu ei heijasta palvelun tuottamisen todellisia ehtoja

2. Työn vaativuuden huomioimatta jättäminen palvelusetelin arvossa

Alan TES määrittelee henkilökohtaisen avun työn vaativuuden mukaan palkkaryhmään A, B tai C kuuluvaksi. Palvelusetelin arvon määrityksessä ei ole tosiasiallisesti huomioitu työn vaativuutta, vaikka se on keskeinen osa Yksityinen sosiaalipalveluala TES:n mukaista palkkausta.

YSOSTES – Muu Suomi

Taulukkotuntipalkat 1.9.2026 alkaen (€/h)

Palkkaryhmä	Palkkaluokka	0 vuotta	5 vuotta	8 vuotta	11 vuotta
A	G16A	13,20 €	13,64 €	14,07 €	14,51 €
B	G18B	13,98 €	14,43 €	14,90 €	15,40 €
C	G20C	15,29 €	15,75 €	16,21 €	16,69 €
C	G21	15,38 €	16,03 €	16,69 €	17,37 €
C	G22	15,50 €	16,16 €	16,84 €	17,55 €

Lähde: Yksityisen sosiaalipalvelualan TES, tuntipalkkataulukot 1.9.2026

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue ei ole ottanut työn vaativuutta huomioon sen enempää vammaisten asiakkaiden yksilöpäätöksissä kuin palvelusetelin hinnoittelussakaan. Niinpä B ja C palkkaryhmän työt hinnoitellaan kaikki A-palkkaryhmän työksi, kun hyvinvointialueen palvelusetelin hintaa ei ole sidottu työn vaativuuteen.

Tämä vaikuttaa erityisesti tilanteissa, joissa:

- asiakkaalla on laaja-alaisia tai vaativia avuntarpeita
- työ edellyttää erityisosaamista ja laajempaa vastuunottoa

Vaikutus:

- vaativampiin asiakkuuksiin on vaikea löytää osaavaa henkilöstöä
- palvelun laatu ja jatkuvuus vaarantuvat
- nykyinen hinnoittelu ohjaa koko toimialan palkkojen vinoumaan

3. Päivärahojen ja matkakustannusten epäselvyys

Vammaispalvelulain 9 § ja 10§ painottavat henkilökohtaista apua, itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta. Saman lain 29 § määrittelee henkilökohtaisen avun yhdeksi tavaksi tuottaa vammaisen henkilön liikkumisen tuki. Palvelusetelin toimivuus edellyttää, että matkustamiseen liittyvien kustannusten hakeminen ja korvaaminen on läpinäkyvästi hallinnoitu.

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen sääntökirjan mukaan asiakkaalla on mahdollisuus hakea jälkikäteen korvausta viranhaltijan hyväksymiin välttämättömiin avustamiseen liittyviin kustannuksiin.

Sääntökirjassa ei kuitenkaan ole esitetty selkeää, ennakoitavaa ja yhtenäistä menettelyä sille, miten avustajan matkakustannukset tai mahdolliset päivärahat korvataan tilanteissa, joissa avustaja liikkuu asiakkaan kanssa. Korvaus perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja jälkikäteiseen hakemiseen, eikä se ole sidottu palvelusetelin rakenteeseen.

Käytännössä tämä johtaa siihen, että kustannusten korvaaminen ei ole ennakoitavaa, mikä voi heikentää palvelusetelimallin käytettävyyttä tilanteissa, joissa liikkuminen on olennainen osa palvelua.

Vaikutus:

- vaikeuttaa asiakkaan normaalin ja vapaan elämän toteutumista (esim. liikkuminen, osallistuminen)
- asiakkaan mukana kulkevan avustajan liikkumisen kustannukset jäävät käytännössä palveluntuottajalle
- palveluseteli on eriarvoinen suhteessa muihin toteuttamistapoihin
- syntyy riski siitä, että avustajalle ei makseta korvauksia TES:n mukaisesti

4. Henkilökohtaisen avun sääntökirjan ajantasaisuus

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen henkilökohtaisen avun sääntökirja on hyväksytty aluehallituksessa 1.12.2025 (§ 277) ja se on voimassa 1.1.2026 alkaen.

Sääntökirjan käyttöönotto on ajoittunut uuden vammaispalvelulain voimaantulon jälkeen, mikä tukee sen ajantasaisuutta suhteessa nykyiseen lainsäädäntöön.

5. Yhteenveto

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelusetelimalli ei tällä hetkellä vastaa henkilökohtaisen avun todellisia kustannuksia eikä työehtosopimuksen velvoitteita.

Keskeiset ongelmat ovat:

- palvelusetelin arvo ei huomioi TES:n mukaisia työaikalisiä täysimääräisesti
- työn vaativuutta ja palkkaryhmiä ei huomioida hinnoittelussa
- puuttuva prosessi avustajan matkakustannuksien ja päivärahojen korvaamisesta, asiakkaan kanssa liikuttaessa

Kokonaisvaikutus:

Nykyinen malli heikentää palvelun saatavuutta, laatua ja yhdenvertaisuutta sekä siirtää kustannusvastuuta perusteettomasti palveluntuottajille.

Nykyinen malli on ristiriidassa useiden kansallisten lakien, EU-oikeuden sekä Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa, kuten ainakin:

- YK:n vammaissopimus
- Euroopan unionin perusoikeuskirja ja Euroopan sosiaalinen peruskirja
- Perustuslaki
- Yhdenvertaisuuslaki
- Sosiaalihuoltolaki
- Sosiaalihuollon asiakaslaki
- Vammaispalvelulaki
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä
- Hallintolaki

6. Korjaavat toimenpiteet

Odotamme Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueen korjaavan viipymättä seuraavat ongelmat:

1. Henkilökohtaisen avun palvelusetelin arvon päivittäminen siten, että se kattaa:
    - TES:n mukaiset työaikalisät kaikkina viikon- ja vuorokauden aikoina
    - Selkeät ja avoimet toimintamallit siihen, miten etukäteen tiedossa olevat TES-korotukset viedään henkilökohtaisen avun palvelusetelin arvoon täysimääräisesti ja oikea-aikaisesti.

2. Vaativuusperusteisen hinnoittelumallin käyttöönotto
    - Henkilökohtaisen avun palvelupäätösten tulee sisältää määritys kunkin asiakkaan työn vaativuuden mukaisesta palveluluokasta. Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelusetelimalli voi toimia tästä hyvänä esimerkkinä

3. Sääntökirjaan tulee sisällyttää selkeät ja velvoittavat määräykset matkakustannusten ja päivärahojen korvaamisesta palveluntuottajalle:
    - hyvinvointialueen tulee varmistaa, että palvelusetelimallia voidaan käyttää yhdenvertaisesti myös tilanteissa, joissa henkilökohtainen apu edellyttää matkustamista
    - sääntökirjaan on kirjattava yksiselitteiset menettelytavat, joiden perusteella palveluntuottaja voi laskuttaa avustajan matkakustannukset ja päivärahat hyvinvointialueelta

7. Tarkempi oikeudellinen analyysi tilanteesta

Olemme tuottaneet osana yhdenvertaisuusvaltuutetulle tehtyä kantelua perusteellisen oikeudellisen analyysin tilanteesta Suomessa. Tätä analyysiä ovat lausunnoissaan arvioineet:

- Kaarlo Tuori, professori (emeritus)
- Tapio Räty, OTK, sosiaalioikeuden asiantuntija
- Pauli Rautiainen, julkis-, hyvinvointi- ja valtiosääntöoikeuden dosentti, sosiaalioikeuden yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tehty oikeudellinen analyysi ja siihen liittyvät lausunnot ovat ladattavissa kampanjasivulta osoitteesta: www.huomioistuin.fi.